

УДК 008:379

Шевченко Наталія Олександрівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри кафедри арт-менеджменту
та івент-технологій Національної академії
керівних кадрів культури і мистецтв
ORCID 0000-0003-0645-8648
nataliya-ametist@ukr.net

АКТУАЛІЗАЦІЯ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ ЯК РЕСУРС МОДЕРНІЗАЦІЇ ТА РОЗВИТКУ СУЧАСНИХ ТУРИСТИЧНИХ ДЕСТИНАЦІЙ

Мета статті: характеристика чинників впливу культурної спадщини на розвиток туристичних дестинацій окремих регіонів. **Методологія** дослідження базується на структурно - функціональному підході із застосуванням принципів соціокультурного і системного аналізу. **Наукова новизна** роботи полягає в тому, що вперше здійснено комплексний аналіз сучасної літератури з досліджуваної тематики, який засвідчив про значний потенціал культурної спадщини з позицій її залучення до туристичного використання та створення нових об'єктів туристичних маршрутів і необхідність визначення напрямів потенційного позиціонування окремих туристичних центрів та заходів щодо підтримки туристичних дестинацій регіонів України засобами культурної спадщини. **Висновки:** встановлено, що використання інновацій в освоєнні культурної спадщини формує елементи впливу культурної інфраструктури на розвиток туристичних територій. Водночас ресурси культурної спадщини як складової сфери туризму, створюють можливості для проектування напрямів соціокультурного розвитку, що має визначальний вплив для формування стратегій збалансованого регіонального розвитку, моделювання картини взаємодії туристичної та соціокультурної діяльності для вироблення пріоритетів модернізації туристичних дестинацій.

Ключові слова: ресурсний потенціал культурної спадщини, інновації в освоєнні культурної спадщини, модернізація туристичних дестинацій.

Шевченко Наталія Александровна, кандидат педагогических наук, доцент, доцент кафедры арт-менеджмента и ивент-технологий Национальной академии руководящих кадров культуры и искусств

Актуализация культурного наследия как ресурс модернизации и развития туристических дестинаций

Цель статьи: характеристика факторов влияния культурного наследия на развитие туристических дестинаций отдельных регионов. **Методология** исследования базируется на структурно - функциональном подходе с применением принципов социокультурного и системного анализа. **Научная новизна** работы заключается в том, что впервые осуществлен комплексный анализ современной литературы по исследуемой тематике, который свидетельствует о значительном потенциале культурного наследия с позиций его привлечения к туристическому использованию и создания новых объектов туристических маршрутов, необходимости определения направлений потенциального позиционирования отдельных туристических центров и мероприятий по поддержке туристических дестинаций регионов Украины средствами культурного наследия. **Выводы:** установлено, что использование инноваций в освоении культурного наследия формирует элементы влияния культурной инфраструктуры на развитие туристических территорий. В то же время ресурсы культурного наследия как составляющей сферы туризма, создают возможности для проектирования направлений социокультурного развития, что имеет определяющее влияние на формирование стратегий сбалансированного регионального развития, моделирование картины взаимодействия туристической и социокультурной деятельности для выработки приоритетов модернизации туристических дестинаций.

Ключевые слова: ресурсный потенциал культурного наследия, инновации в освоении культурного наследия, модернизация туристических дестинаций.

Shevchenko Nataliia, Ph.D. of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Art Management and Event Technologies National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts

Actualization of the cultural heritage as a resource for the modernization and development tourist destinations

Purpose of the article: description of factors influencing cultural heritage on the development of tourist destinations of individual regions. **Methodology** of the research is based on the structural - functional approach with the application of the principles of socio - cultural and system analysis. **Scientific novelty** of the work is that for the first time a comprehensive analysis of modern literature on the subject was carried out, which testified about the significant potential of the cultural heritage from the point of its attraction for tourist use and the creation of new objects of tourist routes and the need to determine the direction of potential positioning of individual tourist centers and measures to support the tourist destinations of Ukraine's regions by means of cultural heritage. **Conclusions:** It is established that the

use of innovations in the development of cultural heritage forms elements of the influence of cultural infrastructure on the development of tourist areas. At the same time, the resources of the cultural heritage as a component of tourism, create opportunities for designing the directions of socio-cultural development, which has a decisive influence on the formation of strategies for balanced regional development, modeling the picture of the interaction of tourism and socio-cultural activities for the development of priorities for the modernization of tourist destinations.

Key words: resource potential of cultural heritage, innovations in the development of cultural heritage, modernization of tourist destinations.

Актуальність теми дослідження. Культурна спадщина кожного з регіонів нашої країни має універсальну цінність, оскільки є яскравим втіленням культурного різноманіття української природи, історії та етнічних особливостей. Тому потрібно не лише зберегти її, але й наповнити новими формами і передавати його майбутнім поколінням. Нове розуміння культурної спадщини розширює перспективи туристичних об'єктів як ресурсу регіонального розвитку, а також збільшує їх вплив на соціокультурну сферу. Використання інновацій в освоєнні туристичних територій дедалі частіше відбувається саме за рахунок культурної спадщини, що має не лише матеріальне втілення у вигляді історико-культурних та природних ресурсів, але й творчий потенціал, оскільки формуючи потоки туристів, сприяє утворенню нового соціокультурного простору за рахунок нових туристичних об'єктів, отримання неповторних вражень та досвіду в місцях проведення креативних заходів.

Значення культурної спадщини в сучасний період полягає насамперед у виявленні культурних констант ідентичності певного регіону. Як поєднання певних детермінант фізичного простору, культурна спадщина часто визначає напрям туристичного маршруту і таким чином впливає на появу нових туристичних дестинацій, що привертає увагу вітчизняних і зарубіжних фахівців у сфері туризму та розвитку культурних індустрій. Це актуалізує питання виявлення її потенціалу, як ресурсу розвитку регіону, та необхідністю вироблення стратегій, пов'язаних з довгостроковим прогнозуванням розвитку території. Зміна підходів до оцінки впливу культурної спадщини на формування пріоритетів на ринку креативних продуктів, значущість інноваційної складової у процесі надання туристичних послуг потребують нових напрямів взаємовідносин в дестинації на регіональному і локальному рівнях, механізмів освоєння культурного капіталу певної території. У цьому контексті вагомим значення набуває необхідність наукового дослідження інноваційних моделей освоєння культурної спадщини в Україні та вироблення пріоритетів модернізації туристичних дестинацій для взаємодії туристичної та соціокультурної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вітчизняними дослідниками наголошується провідне положення культурологічної складової в структурі туристичної діяльності, однак тема інновацій в освоєнні культурної спадщини за рахунок розширення спектру послуг в туристичних дестинаціях залишається мало дослідженою. Особливості діяльності ЮНЕСКО у сфері охорони культурної спадщини розглядає Ю. Д. Древаль, специфіка державної політики в сфері культури та процес взаємодії її суб'єктів відображені в роботах таких авторів як О.Р. Копієвська і С. П. Кучин, проблеми та перспективи охорони культурної спадщини в Україні досліджує С. І. Кот. Специфіка теоретико-методологічних підходів до визначення ролі туристичних дестинацій в освоєнні культурної спадщини висвітлено в роботах вітчизняних учених, серед яких: О. Є. Гарбера, Т.І.Божук, Т. Ю. Лужанська, які розглядають дестинації як ключовий елемент регіональної туристичної системи, а територіальний брендинг як інструмент підвищення її конкурентоспроможності, особливо акцентуючи увагу на важелях просторової диференціації та орієнтації на певного сегмента споживачів. Таким чином, на перший план виходить та культурно-пізнавальна привабливість, якою володіє дана територія для великої кількості туристів.

Являючи собою специфічний комплексний об'єкт управління, туристичні дестинації дають змогу не тільки отримувати позитивний економічний і соціальний ефект, а й зберігати та приумножувати наявні туристичні ресурси, основу яких складає культурна спадщина. При цьому вирішальна роль належить формуванню та реалізації стратегії розвитку з використанням інноваційних технологій та створення електронних карт обліку всіх видів пам'яток національної культурної спадщини (А.О.Глебова, Т.І.Андрющенко). Саме тому, креативні підходи до використання об'єктів культурної спадщини, що посилюють їх атрактивність та поліфункціональне призначення, створюють додатковий капітал культурного потенціалу окремих територій. Тому метою статті є характеристика культурної спадщини та напрямків її впливу на розвиток туристичних дестинацій окремих регіонів.

Виклад основного матеріалу. Сучасний період відзначений розвитком нових тенденцій в культурному житті, відродженням раніше забутих імен і традицій, переосмисленням ролі історичних подій, переоцінкою наявних ресурсів. Оскільки відкриваються нові джерела знань про українську

історію та нові підходи до формування туристичних маршрутів, є значна перспектива для проголошення нових територій та об'єктів культурної спадщини. І тому для більшості українських регіонів використання культурної спадщини у створенні туристичних дестинацій стає однією з реальних можливостей економічного, соціального і культурного піднесення[2].

Істотну роль в цьому відіграють процеси децентралізації, що відкрили нові можливості для вдосконалення існуючих структур й організацій, що надають культурні й туристичні послуги з метою збереження пам'яті про населені місця та традиції та дозволяють оптимізувати управлінські методи підтримки сучасних творчих та креативних проявів. Оскільки регіони України є колоритними, мають свою ідентичність та велику кількість туристично-рекреаційних ресурсів, модернізації туристичної сфери через соціально-культурний підхід є доцільною для формування стратегій розвитку сучасних територіальних громад та територіально-об'єднаних громад [4]. Це також створює умови для перетворення окремих елементів туристичної інфраструктури на центри культурних змін, здатних надавати необхідні креативні послуги, що передбачають оптимізацію використання культурних ресурсів (етнографічна спадщина, інтелектуальний капітал, творчі індустрії) для регіонального економічного та соціального розвитку. Регіональний туристичний продукт, використовуючи культурну спадщину, має всі шанси стати конкурентоспроможним на міжнародному туристичному ринку за умови управління туристичним потенціалом на місцевому рівні, шляхом формування саме сучасних дестинацій. [10].

Вплив культурних інвестицій в територіальних громадах полягає не лише у захисті матеріальної й нематеріальної спадщини та розвитку найбільш доцільних для даної території видів туризму – це, в першу чергу, забезпечує кроскультурні зв'язки між окремими регіонами країни. Тому держава має виробити стратегію щодо комунікації місцевих органів влади та менеджерів регіональних культурних центрів, стейкхолдерів культурних змін з метою тіснішої взаємодії з туристичною сферою, розгляду управління культурними ресурсами та інвестування в культурну спадщину [7]. При цьому варто пам'ятати, що хоча чимало регіонів України багаті такими унікальними історичними територіями, як стародавні міста, садибні і палацово-паркові ансамблі, комплекси культової архітектури, історичні будівлі, історико-культурні пам'ятки, втім вони не повинні залишатися застиглими утвореннями. При організації сучасних туристичних дестинацій слід поєднувати традиційні форми діяльності, які історично сформувалися на цій території та ґрунтуються на збереженні культурної спадщини, з інноваційними видами популяризації культурних ресурсів, до числа яких відносяться проекти ЮНЕСКО та ультрасучасні концепти креативних індустрій.

У сьогочасній Україні немає виробленої стратегії, яка б охоплював усі аспекти взаємодії туристичної сфери та використання культурної спадщини в проектах розвитку регіональних туристичних дестинацій, але стрижнем її мали б стати закони України «Про культуру», «Про охорону культурної спадщини», «Про охорону археологічної спадщини», «Про регулювання містобудівельної діяльності». Всі культурно-освітні установи в нашій державі функціонально пов'язані, а тому ефективною може стати система територіальних комплексів культурного обслуговування населення, об'єднаних єдиністю зони обслуговування і спільністю наявних ресурсів, що створює всі умови для функціонування туристичних дестинацій.

Оптимальним варіантом державної стратегії з охорони та популяризації культурної спадщини на державному рівні, що буде сприяти формуванню нових елементів туристичної інфраструктури, очевидно має бути така стратегія, що передбачає поєднання бюджетної підтримки культури із стимулюванням благодійництва, меценатства, підприємницької активності культурно-мистецьких закладів; поєднання реформи системи органів управління культурною сферою із запровадженням нових, конкурсних і прозорих механізмів фінансування культурно-мистецьких проектів[9]. Принципи та базові поняття, що зафіксовані в міжнародних конвенціях та хартіях, що визначають функціонування системи охорони культурної спадщини в Україні, створюють можливості для туристичного освоєння соціокультурного середовища через інтерактивні форми використання елементів нематеріальної культурної спадщини. До нематеріальної культурної спадщини належать: традиції, звичаї, обряди, свята (святкування), традиційні ремесла, інші форми збереження та демонстрування досвіду, навичок і знань, що мають значення для окремих спільнот і передаються із покоління в покоління[8]. В сучасному світі до культурної спадщини додалися цифрові ресурси, створені в цифровій формі (наприклад, цифрове мистецтво або анімація) або які були цифровими, як спосіб зберегти їх (включаючи текст, зображення, відео, записи). Саме зараз в Україні актуалізувалися питання аналізу всіх видів пам'яток національної культурної спадщини, зокрема, що стосується використання електронних карт в середовищі геоінформаційної системи і внесення додаткових пропозицій до попереднього Списку всесвітньої спадщини [1]. У Загальних

положеннях Конвенції про охорону нематеріальної культурної спадщини особлива увага акцентується на тому, що нематеріальна культурна спадщина означає ті форми показу та вираження, знання та навички, а також пов'язані з ними інструменти, предмети, артефакти й культурні простори, які постійно відтворюються спільнотами та групами під впливом їхнього оточення, їхньої взаємодії з природою та їхньої історії і формують у них почуття самотності й наступності, сприяючи таким чином повазі до культурного різноманіття й творчості людини[6]. Починаючи з 2003-го року ЮНЕСКО започаткувала ряд проєктів, що сприяє збереженню давніх традицій та звичаїв, заносючи їх до списку світової нематеріальної культурної спадщини. З числа об'єктів, розташованих по країнах, Італія є батьківщиною найбільшого числа об'єктів Світової спадщини, за нею іде Китай, Іспанія, Франція, Німеччина, Індія та Мексика [5]. Кожна держава-учасниця, щоб забезпечити підвищення ролі нематеріальної культурної спадщини, наявної на її території, докладає зусиль для забезпечення доступу цієї спадщини для вітчизняних та закордонних туристів та включає її до туристичних маршрутів з дотриманням загальноприйнятої практики її збереження.

Україна, яка у 2008 році приєдналась до Конвенції ЮНЕСКО про охорону нематеріальної культурної, щорічно поповнює її перелік. Нині до національного переліку України включено 14 елементів нематеріальної культурної спадщини, деякі області України представлені в переліку нематеріальної культурної спадщини у кількох галузях. Водночас виявлено ще 43 об'єкти, які можуть бути внесеними найближчим часом. Серед них і гуцульська коляда, і традиційне харківське коцарство, і Боромлянське лозоплетіння, і Малоянисольська говірка румейської мови (мови греків Приазов'я) та багато інших[11]. Наразі, Український центр культурних досліджень створив «Віртуальний музей нематеріальної культурної спадщини», метою якого є відтворення й репрезентація у сучасній і доступній формі нематеріальної культурної спадщини України та збільшення зацікавлених осіб у знайомстві з культурним надбанням нашого народу та вивчення традицій, що сприятиме формуванню єдиного культурного простору України.

Інновації в туризмі, які стосуються творчих підходів до використання культурної спадщини, сприяють створенню нових ідей, продуктів і процесів й одночасно виявляють слабкі місця туристичної діяльності. Зокрема, за час фотоконкурсу пам'яток культурної спадщини «Вікі любить пам'ятки», що тривав у 2014 році було завантажено фотографії понад 14 тисяч об'єктів культурної спадщини усю Україною. Проте найбільш трудомісткою частиною організації конкурсу виявилася підготовка конкурсних списків – в Україні відсутній єдиний реєстр пам'яток, Міністерство культури не володіє повною інформацією, області та районні управління та відділи часто теж не мають готових списків, а деякі навіть вважають, що ця інформація є службовою. Міжнародний досвід відомих туристичних дестинацій, які розвиваються за рахунок створення стратегій територіального брендингу, засвідчив, що успішно створений бренд дає можливість популяризувати регіон в інформаційному просторі, збільшуючи його туристичні та інвестиційні потоки, зміцнюючи та вдосконалюючи культурний та інноваційний потенціал. Зважаючи на те, що економічне благополуччя міста чи регіону, соціальна стабільність, розвиток туризму та культури часто стають результатами нематеріальної складової його розвитку, тематика брендингу на сьогодні є надзвичайно актуальною для сучасних туристичних дестинацій, оскільки може ефективно впливати на розвиток економічної, наукової, туристичної, культурної та інших сфер їхньої життєдіяльності[3].

З 2016 запущена програма з створення Національної мережі туристичних брендів, в рамках якого області, міста та окремі туристичні дестинації формують стратегії територіального брендингу. Ще один проєкт «Місто: Розвиток через туризм» є спільною ініціативою Туристичної асоціації України, Української асоціації активного та екологічного туризму та тренінгового агентства „ASK”, що спрямована на туристичний розвиток малих і середніх міст, сіл і селищ України, трансформацію туристичного простору України. Мета проєкту – перетворення населених пунктів України на конкурентоспроможні на внутрішньому та міжнародному ринках туристичні центри (дестинації) через брендування та просування населеного пункту як туристично привабливої дестинації [10].

Наукова новизна і висновки. Одним з найбільш перспективних напрямків у розвитку туристичних центрів та пов'язаної з ними діяльності є створення дестинацій, що об'єднують пам'ятники природи, історії та культури. У їх складі можуть функціонувати як справжні, так і реконструйовані археологічні, історичні та етнографічні групи об'єктів. Такі природно-історично-культурні центри, по суті, являють собою нову модель діяльності культурних інститутів. Ця модель дозволить модернізувати існуючу в регіоні інфраструктуру туризму та культури. Дестинації починають створювати системи управління туристськими ресурсами і використовувати їх при плануванні територіального розвитку. Розвитку туристичних дестинацій як істотного елемента соціокультурної сфери, особливо на регіональному рівні сприяють пошуки механізмів збільшення

ресурсного потенціалу туризму без руйнування культурної сфери, гармонізація комунікаційної взаємодії зі споживачами із використанням новітніх технологій та оцінка туристичних дестинацій як чинника розвитку креативної економіки регіону. Необхідність вивчення і збереження культурної спадщини в сучасних умовах розвитку технологій та комунікацій не повинна обмежувати діапазон підтримки культурного розвитку у регіонах тільки напрямом народної творчості, а на порядок денний мають виходити креативні підходи до відродження культурної спадщини.

Література

1. Андрущенко Т. І., Бревус С.М., Гальченко С.А. Відображення культурної спадщини України з використанням електронних карт в середовищі геоінформаційної системи МАН України. К.: ТОВ «СІТІПРІНТ», 2013. 120 с.
2. Божук Т. І. Рекреаційно-туристичні дестинації: теорія, методологія, практика: монографія. Львів : Український бестселер, 2014. 468 с.
3. Гарбера О. Є. Територіальний брендинг як інструмент підвищення конкурентоспроможності туристичної дестинації. Ефективна економіка. 2016. №10. URL : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5182> (дата звернення: 18.11.2018).
4. Глебова А.О., Солодовник М.О. Управління туристичним потенціалом регіонів на основі формування туристичних дестинацій. Молодий вчений. 2018. № 6. URL : <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2018/6/88.pdf> (дата звернення: 27.12.2018).
5. Древалю Ю. Д. Діяльність ЮНЕСКО у сфері охорони культурної спадщини. URL : <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2014-1/doc/4/02.pdf> (дата звернення: 03.01.2019).
6. Конвенція про охорону нематеріальної культурної спадщини. Законодавство України: веб-сайт. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_d69 (дата звернення: 05.01.2019).
7. Копієвська О. Р. Культурна політика як процес взаємодії її суб'єктів. Культура і мистецтво у сучасному світі : зб. наук. праць. Київ: КНУКіМ, 2003. Вип. 4. С. 40–45.
8. Кот С.І. Культурна спадщина. Енциклопедія історії України: веб-сайт. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Kulturna_Spadschina (дата звернення: 10.02.2019).
9. Кучин С. П. Особливості державної політики в сфері культури та освіти(соціально-економічний аспект). Зовнішня торгівля: право, економіка, фінанси. 2013. №2. С.40-48.
10. Лужанська Т. Ю. Стратегії розвитку регіональних туристичних дестинацій. Науковий вісник Мукачівського державного університету. Сер. Економіка. 2014. Випуск 2(2). С.175- 180.
11. «Охорона нематеріальної культурної спадщини України є одним з головних чинників сталого розвитку», – голова Комітету Микола Княжицький. Верховна Рада України: офіційний веб-портал. <https://rada.gov.ua/news/Novyny/165888.html> (дата звернення: 23.01.2019).

References

1. Andriushchenko T. I., Brevus S.M., Hal'chenko S.A. Reflection of cultural heritage of Ukraine using electronic maps in the environment of the geographic information system of the Academy of Sciences of Ukraine. Kyiv: TOV «SITIPRINT», 120 p. [in Ukrainian].
2. Bozhuk T. I. (2014) Recreational and tourist destinations: theory, methodology, practice. Lviv : Ukrainskyi bestseller, 468 p. [in Ukrainian].
3. Harbera O. Ye. Territorial branding as a tool for improving the competitiveness of tourist destinations. Retrieved from : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5182> [in Ukrainian].
4. Hliebova A.O. & Solodovnyk M.O. (2018) Management of tourist potential of regions on the basis of tourist destinations. Molodyi vchenyi, 6, 394-399. [in Ukrainian].
5. Dreval Yu. D. UNESCO's activities in the field of cultural heritage protection. Retrieved from : <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2014-1/doc/4/02.pdf> [in Ukrainian].
6. Convention on the Protection of the Intangible Cultural Heritage. Retrieved from : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_d69 [in Ukrainian].
7. Kopievskaya O. R. (2003) Cultural policy as a process of interaction of its subjects. Culture and art in the modern world. (Vols. 3), (pp.40-45). Kyiv: KNUKIM [in Ukrainian].
8. Kot S.I. (2008) Cultural heritage. Retrieved from: http://www.history.org.ua/?termin=Kulturna_Spadschina [in Ukrainian].
9. Kuchyn S. P. (2013) Features of state policy in the field of culture and education (socio-economic aspect). Zovnishnia torhivlia: pravo, ekonomika, finansy, 2,40-48[in Ukrainian].
10. Luzhanska T. Yu. (2014) Strategies for the development of regional tourist destinations. Naukovyi visnyk Mukachivskoho derzhavnoho universytetu, Seriya Ekonomika, 2,175- 180 [in Ukrainian].
11. «Protection of the intangible cultural heritage of Ukraine is one of the main factors of sustainable development", - the chairman of the Committee, Mykola Knyazhitsky // Retrieved from <https://rada.gov.ua/news/Novyny/165888.html> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 06.12.2018 р.